

METODIKA

SEMINÁŘ PRO EKOPEDAGOGY – Občanská angažovanost

kresba: David Fišer

Cíl semináře

Ekopedagogům, kteří se zúčastní semináře, bude představen výukový program *Nenechte se zastav(i)ět!* a částečně také potřebný odborně-teoretický základ vztahující se k tématu *občanská angažovanost*. Programem i nadstavbovými informacemi si projdou takovým způsobem, který jim umožní samostatně realizovat výuku programu na svých pracovištích.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍPRAVNÁ ČÁST SEMINÁŘE

Doporučený časový harmonogram semináře

Celková délka semináře (bez přestávek) je 6 vyučovacích hodin, čili 270 minut.

- 180 minut - předvedení vlastního výukového programu s 15 minutovou pauzou zhruba uprostřed. Celková délka prezentace tedy činí 195 minut.
- 15 min - druhá přestávka
- 45 min - metodický rozbor výukového programu (z pohledu žáka- učitele-lektora SEV)
- 60 min - přestávka na oběd
- 45 min - přednáška odborníka na dané téma (*občanská angažovanost*) a následná diskuze
- závěr - hodnocení semináře, předání osvědčení

Doporučený počet účastníků: 12 – 25

Nároky na místnost

Třída nebo učebna, kde mobiliář umožňuje vytvoření kruhu ze židlí, případně umožňuje účastníkům práci ve skupinkách v různých koutech místnosti nebo v dalších prostorách objektu, ve kterém se seminář koná (předsíň, jídelna,...)

Pomůcky

dataprojektor, promítací plátno, notebook, reproduktory, flipchat, flipchartové pastelky, jmenovky, papíry na poznámky (šmíráky), psací potřeby + **pomůcky pro vlastní výukový program**

Personální zajištění semináře

- +lektor/lektoři výukového programu
- +metodik pro vedení zpětné vazby k výukovému programu a celého semináře
- +odborník-praktik pro prezentaci odborného tématu
- +pomocná síla pro organizační záležitosti (podpis prezenčních listin, zajištění chodu techniky, zajištění občerstvení atd.)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VLASTNÍ PRŮBĚH SEMINÁŘE

1. Přivítání účastníků

představení pořadající/pořadajících organizace/í

2. Představení přítomných organizátorů a jejich kompetencí:

- funkce osob podílejících se na dnešní akci
  - kdo je **hostitel** v daných prostorách – podá praktické informace o kantýně, toaletě, kuřáckém koutku apod.
  - kdo je **koordinátor projektu** – ten, kdo s vámi komunikuje mailem a radí se správností průběhu projektu, případně odkáže na další kompetentní osoby
  - **kdo se stará o finanční stránku semináře** – např. účastnické poplatky, cestovní příkazy a další
  - **kdo má na starost organizaci dnešního semináře** – sdělí, jak bude seminář probíhat
- funkce osob v projektu – koordinátor, odborný pracovník, metodik, lektor apod.
- funkce osob v profesní praxi – kde působí, v jaké funkci a jak dlouho (funkce a roky praxe ovlivňují důvěryhodnost a vstřícné přijetí organizátora/přednášejícího přítomnými účastníky)

3. Název projektu

- ❖ Dnešní přednášené téma je součástí OP *Vzdělávání pro konkurenceschopnost*, konkrétně se jedná o projekt *Vzdělávání k udržitelnému rozvoji pro střední školy* (tzv. VUR).

Zahájení projektu: 1. 1. 2011

Ukončení projektu: 31. 12. 2013

- ❖ Případně je vhodné zmínit se o důvodech vzniku projektu – proč bylo žádáno o dotaci právě na toto téma (VUR)
- ❖ Dnešním tématem bude *občanská angažovanost*. Toto téma bylo zvoleno jako jedno ze čtyř nosných témat pro projekt (společně s ekosystémovými službami, environmentálními aspekty potravin a globálními problémy). Uvědomujeme si totiž, že na současných školách se občanská angažovanost stává aktuálním tématem a že je dobré žáky do reálného života vyzbrojit i dovednostmi a nástroji pro aktivní občanství. Zároveň v nich chceme podpořit aktivní přístup k řešení problémů a vědomí, že mohou něco dělat a věci měnit i před 18. rokem svého života.

4. Časová struktura semináře

- sdělit čas pro organizační záležitosti (cestáky, účastnické poplatky...)
- nastínit časové rozpětí bloků výuky
- informovat o přestávkách a času na oběd
- kdy a jak dlouho bude případně přednášet expert (odborník z praxe)
- kdy bude čas na zpětné vazby účastníků
- kdy seminář skončí

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

5. **Prezenční listina** – vyzvat k podpisům a uvedení případných dalších informací

6. **Oslovování účastníků a výroba jmenovek**

- Domluvit se s účastníky na tom, zda si budeme vykat nebo tykat. Můžeme věc vyřešit například tak, že začne-li nám účastník vykat, vykáme i my a opačně – toto pravidlo ale sdělíme nahlas. Případně můžeme zvolit střední cestu „Vy, Petře.“
- vyzvat účastníky k napsání svých jmen a připevnit si jmenovky na oděv
- jmenovky mají i organizátoři (nejlépe ihned při zahájení semináře)

7. **Stručné uvedení dnešního tématu**

- ✓ Sdělíme, jaké aktivity projektu VUR již byly realizovány, které probíhají apod.
- ✓ Uvedeme, co budeme realizovat my – testování **výukového programu „Nenechte se zastav(i)ět!“**

8. **Představovací kolečko účastníků semináře**

Požádáme účastníky semináře, zda by se stručně ostatním představili (stačí jméno, pracoviště, případně proč se chtěli zúčastnit právě tohoto semináře), všichni se představí a lektori sami za sebe dodají, co nezaznělo.

9. **Rozdělení rolí účastníků semináře pro potřeby závěrečné reflexe**

- Požádáme účastníky, aby si rozdělili role, a to na kategorie – učitel-lektor-žák. Celý průběh pilotáže VP by pak měli sledovat „očima“ učitele, lektora nebo žáka a z tohoto pohledu by na závěr měli prezentovat svoji zpětnou vazbu.
- Každou skupinu charakterizujeme, aby bylo jasné, jaká má specifika:

„**Učitel**“ – pracuje zpravidla sám s celou třídou; žáky většinou zná, stejně jako prostory pro výuku; má zájem na tom, aby přednášené téma navazovalo či doplňovalo výukové osnovy; pomůcky má „po ruce“ ve škole; má na výuku striktně vymezený čas... (možno doplnit dalšími body)

„**Lektor**“ – pracuje mnohdy s žáky, které nezná; pracuje většinou s menší skupinou; pomůcky si někdy musí donést - to souvisí s potřebou malého objemu, nízké váhy a skladností pomůcek; klade důraz na netradiční pomůcky a výukové metody; vede žáky k aktivnímu podílu na průběhu programu = náročnější na čas... (možno doplnit dalšími body)

„**Žák**“ – vyžaduje srozumitelné, různorodé a poutavé vedení výukového programu se zajímavými pomůckami a možnostmi vlastních tvořivých aktivit... (možno doplnit dalšími body)

10. **Máte nějaké otázky? Bylo vše srozumitelně vysvětleno?**

Nezapomeňme se zeptat na srozumitelnost našeho výkladu. Předejdeme tak nedorozuměním a případným komplikacím při zpětné vazbě.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

11. **Vlastní prezentace testovaného výukového programu** (včetně předem stanovených přestávek)

Ekopedagogům řekneme, že většinu aktivit, které tvoří výukový program o občanské angažovanosti, s nimi projdeme stejně, jako kdybychom ho realizovali s žáky na středních školách. Zároveň jim už v průběhu prezentace budeme říkat některé své zkušenosti z pilotáží s žáky.

Aktivita 1: 10 minut včetně lektorského doplnění

- Upozorníme na rozdíl mezi hypermarketem a supermarketem (rozloha), aby lektoři dokázali správně aktivitu zadat a přesně věděli, jakou informaci od žáků chtějí získat.
- Zdůrazníme, že už v této chvíli musíme mít na paměti, se kterou případovou studií budeme v programu pracovat – dle toho totiž už nyní dělíme žáky.
- Jako další možné vtažení do tématu můžeme místo této varianty evokace zvolit videospot např. z archivu ČT, který informuje o některé z hyper či supermarketových kauz – plánovaná výstavba a reakce místních občanů.

Aktivita 2: 10 minut + 10 minut lektorské doplnění

- Aktivitu č. 2 uvedeme tipy, jak pro realizaci programu s žáky vybrat tu správnou případovou studii. V příloze č. 3 je zpracováno celkem pět variant:

-varianta 1 cílí na balanc mezi různými zájmovými skupinami v souvislosti se stavbou velkého obchodního domu

-varianta 2 se věnuje architektonickým souvislostem staveb velkých obchodních domů

-varianta 3 zdůrazňuje aspekt mizejících pracovních míst v souvislosti se stavbou velkého obchodního domu

-varianta 4 upozorňuje na zastavování volné krajiny a mizení zdroje úrodné půdy

-varianta 5 řeší téma kauz, kdy se kvůli stavbám hyper a supermarketů kácí staré, zdravé a vzrostlé stromy.

Ekopedagogy upozorníme na to, že všechny varianty vychází z reálného případu, který jsme si pro tvorbu fiktivních příběhů vzali jako inspiraci. Tu správnou případovou studii (fiktivní příběh vycházející z reality) můžete zvolit podle zaměření školy nebo i podle toho, co se v místě zrovna aktuálně řeší – zda neprobíhá kauza, která má nějaké styčné body či paralely s některým námi nabízených příběhů z přílohy 3.

Zdůrazníme také:

-POZOR! Dle výběru případové studie se odvíjí celé téma a celá náplň výukového programu.

-Metoda klíčových slov je pro žáky většinou velmi zajímavá – stejně tak pro lektory, pokud ji neznají. Je dobré při ní podpořit tvůrčího ducha žáků (v tomto případě ekopedagogů).

foto: Gabriela Hájková

Aktivita 3: 30 minut + 10 minut lektorské doplnění

- I tuto aktivitu projdeme celou i s ekopedagogy. Můžeme opět doplnit tip – tentokrát na rozdání rolí žákům. Místo toho, aby si je vylosovali, to jde udělat např. tím způsobem, že lektor vyhlásí, že role bude rozdávat podle jejich důležitosti – ať se o ně žáci tedy s tímto vědomím hlásí. Částečně jde tak předejít tomu, že důležitá a akční role se dostane žákovi, který radši vše sleduje z pozdálí a naslouchá a ujmout se důležité role by mu mohlo být nepříjemné. Vylosování rolí je na druhou stranu rovnostářské a může i tyto „zakřiknuté“ žáky motivovat k tomu se role plně ujmout.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Zdůrazníme důležitost motivace a to, jaké nároky program v tuto chvíli na lektora klade. Jeho úkolem je žáky do rolové hry i během ní motivovat – aby se do situace pořádně vžili a „kopali“ za svou stranu. To je v tuto chvíli důležité především proto, aby vyšly najevo všechny pohledy na danou kauzu. Lektor by měl sledovat, co se děje ve skupině, co žáci ve svých rolích říkají, čím argumentují. V této fázi by však neměl do diskusí příliš vstupovat. To přijde až při společné závěrečné diskusi, kdy už žáci nejsou v rolích.

Aktivita 4: 15 minut + 10 minut lektorské doplnění

- V aktivitě č. 4 žáci zakládají občanské sdružení – POZOR! **Upozorníme účastníky a účastnice semináře, že k 1. 1. 2014 vejde v platnost nový občanský zákoník a název občanské sdružení se mění na spolek.** Budou se měnit i některé formální jednotlivosti (např. žádost o založení spolku se nebude posílat na ministerstvo, ale v jednání jsou návrhy na jiné instituce apod.). Celkový a zásadní **průběh procesu, který je popsán dále ve výukovém programu, však zůstává prakticky beze změny.**
- Pokud na tuto aktivitu vyhradíme dostatek času, podpořme žáky i v tom, aby svému občanskému sdružení udělali celkovou identitu (případně jen část z nich) – promyšlený název sdružení, logo atd.

PŘESTÁVKA 15 minut

Aktivita 5 – 8: 45 minut +/- 10 minut v souvislosti s intenzitou reálného zkoušení či slovního popisu aktivity + 15 minut lektorské doplnění

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

foto: Gabriela Hájková

- V následujících aktivitách, které tvoří hru Právní kličky, je důležité neustále žákům připomínat, v jaké fázi procesu se nachází, co zrovna řeší, a pokud to nedokáží sami popsat, tak i to, kam jejich aktivita směřuje. Je to důležité pro udržení celkové orientace v procesu i koncentrace a motivace, ale i pro celkové vyznění programu.
  - Předem si rozmyslíme, které aktivity cele, případně jen z části projdeme s ekopedagogy jen slovně.
1. kolo Získávání informací – pro lektora je dobré vědět realie místa, ve kterém se výukový program koná. Kde tu můžeme najít úřední desku? Jak ji vyhledám na internetu? Kde je příslušný úřad? Je v mé obci nebo musím jít jinde? Apod.
  2. kolo Vyjádření nesouhlasu a medializace tématu – tu opět klademe důraz na podporu žáků ze strany lektora – tato část je velmi kreativní a tvořivá.
  3. kolo Angažování se – Tato část může být pro žáky složitější – klade vyšší nároky na přístup lektora (být více aktivní, vnímat dynamiku skupiny, obíhat, ptát se, vysvětlovat, vyjasňovat. Zkrátka být nápomocen.)

4. kolo Účast ve správním řízení – od čtvrtého kola hra Právní klíčky funguje jako desková hra – její postup záleží na hodu kostkou a především na obsahu pole, na které se hráči/žáci dostanou – je důležité, aby lektor komentoval další průběh a další možné fáze procesu. Zajímavé je podotknout, že tento svým způsobem nahodilý průběh vlastně odráží realitu správního řízení. Účastníci procesu měli co nejvíce věcí udělat do teď, nyní už proces nemohou tolik ovlivňovat.

foto: Gabriela Hájková

Aktivita 9: 15 minut včetně lektorského doplnění

- Poslední aktivita s názvem Já jako angažovaný občan má být reflexí toho, co se žáci naučili během hry Právní klíčky. Protože jde o reflexivní aktivitu, je důležité si na ni vyhradit dostatečné množství času. Žáci v ní – podobně jako účastníci semináře nyní – mají vyhodnotit jednotlivé představené metody občanské angažovanosti z různých pohledů. Jde vlastně o společnou reflexi, kde se setkávají jednotlivé pohledy účastníků.
- Dejme též typy na doplňující otázky:

Proč jste si vybrali zrovna tuto metodu?

Jaké v ní spatřujete klady/zápory?

Proč si myslíte, že tato metoda může být nejvíce funkční?

- Je možné se ptát také na funkčnost jednotlivých metod v různých případech či lokalitách (účinnost vůči mezinárodní firmě či vládě; vesnice x město; stát x okres apod.).
- Vhodné může být zařadit i individuální reflexi na jedno ze zadání (viz. manuál) nebo reflexi tématu programu, kterým jsou hypermarkety (např. formou volného psaní – viz. tipy v manuálu). Případně je možné užít metody jako pětílístek či diamant na jednu z vybraných metod občanské angažovanosti. (Všechny tyto výše jmenované metody jsou z programu RWCT).
- Pro lektora je určitě dobré mít v záloze konkrétní příklady z blízkého okolí nebo i obecně známých kauz z ČR případně zahraničí (petice, referenda apod.) nejlépe s dobrým koncem, které žákům předloží a které jim mohou být známé. **Příklady dobré praxe** lze vyhledat na webu Zeleného kruhu, Frank Bold nebo NESEHNUTÍ.
- Úplně nakonec by měl lektor určitě **upozornit na občansko-angažovanostní organizace** s celostátní působností (Frank Bold – dříve Ekologický právní servis, NESEHNUTÍ, Hnutí DUHA, NaZemi a jiné) případně na aktivní spolky v okolí, na které je možno se obrátit pro radu nebo se zapojit do jejich aktivit.

12. Otázky po prezentaci VP

Vyzveme k pokládání otázek dřív, než bude podávána zpětná vazba. Vyjasníme si drobná nepochopení obsahu.

13. Zpětná vazba účastníků semináře

- ❖ vyzveme k písemné přípravě zpětné vazby jednotlivců. Poté zvolíme jednu ze tří skupin (učitel, lektor, žák) a probíhá slovní zpětná vazba vždy jedné skupiny (např. žáci), které se vystřídají. Účastníci ale prezentují své názory jednotlivě.
- ❖ Moderátor zpětné vazby (metodik) dává průběžně prostor ke komentářům lektorům výukového programu, pokud chtějí něco dovysvětlit, doplnit apod.
V tuto chvíli např. můžeme ukázat a představit **článek**, ze kterého jsme vyšli pro tvorbu našeho fiktivního příběhu z přílohy č. 3 nebo **Slovník pojmů**, pokud jsme ho s ekopedagogy nevyužívali. **Zdůraznit důležitá místa v průběhu programu:** např. to, že ve společné diskusi po rolové hře (aktivita č. 3) na lektorovi a jeho schopnostech velmi záleží, jak se otevrou témata, která jsou pro další postup programu důležitá. Čas také můžeme věnovat nejčastějším otázkám od žáků.
- ❖ Je velmi pravděpodobné, že při závěrečné zpětné vazbě se otevře téma, že program může žáky paradoxně od občanské angažovanosti odrazovat, neboť i v jeho rámci se klade důraz na to, že imituje reálný proces – včetně veškerého „papírování“, obíhání úřadů a tlumočení argumentů ostatním. Tomu lze předejít:
*Pokud máte možnost, udělejte z celého výukového programu Nenechte se zastav(i)ět! projektový den. Můžete také vymezit extra čas na část s kreativními úkoly.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

*Promyslete si rozdělení žáků (klidně i v jejich spolupráci) – nenechte žáky úkoly losovat, ale rozdělte je dle toho, který úkol se hodí pro kterou skupinu resp. pro kterého žáka. (Někdo může radši vymýšlet loga a kreslit, jiný bude radši pracovat na vymyšlení stanov pro vznikající o. s., jiný zase např. více ocení možnost organizovat demonstraci.

*Ještě jednou podotkneme, že cílem programu samozřejmě je seznámit žáky s možnými metodami pro aktivní občanství, ale především jim předat to, že mohou měnit svět kolem sebe. Směřovat tedy více k tomuto pocitu a k jeho upevnění. Dát jim najevo, že nemusí čekat na „oficiální dospělost“, ale že i jako nezletilí mohou věci ovlivňovat.

- ❖ Nakonec povzbuďme samotné lektory. Program se může jevit náročným i z lektorského pohledu kvůli množství informací a zběhlosti v tématu. Lektor v rámci výuky vlastně supluje poradenskou organizaci. Jak pro něj, tak pro žáky jsou především důležité dílčí rekapitulace jednotlivých fází procesu (viz výše), ale i ta závěrečná a celková – co se vlastně odehrálo, čím jsme si tu společně prošli, co jsme udělali pro to, aby se něco změnilo.

14. Přednáška odborníka k danému tématu včetně dotazů z řad účastníků semináře – doporučení odborníci:

- ❖ **Edvard Sequens** - pracuje ve sdružení Calla – Sdružení pro záchranu prostředí (sídli v Českých Budějovicích), kontakt: edvard.sequens@calla.cz
- ❖ **Milan Štefanec** - pracuje v brněnském NESEHNUTÍ, zabývá se zejména problematikou hypermarketů a podporou občanských aktivit jak v ČR, tak v zahraničí, kontakt: milan.stefanec@nesehnuti.cz
- ❖ **Lukáš Kala** - autor výukového programu *Nenechte se zastavě(i)t!*, občansky aktivní, kontakt: lukas.kala@gmail.com

Obecně lze také kontaktovat a domluvit odborníka z organizace Frank Bold (dříve Ekologický právní servis), pobočky v ČR mají v Brně, Praze a Ostravě.

15. Předání osvědčení a rozloučení s účastníky semináře

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ